

**Дослідження в галузі джерелознавства, архівознавства
та спеціальних історичних дисциплін на історичному факультеті
Харківського університету**

Іващенко В. Ю., Красько О. І.

У статті розглядається розвиток джерелознавства, архівознавства та спеціальних історичних дисциплін на історичному факультеті Харківського університету за період з 1990 р. по 2014 р., зокрема, було проаналізовано навчальні дисципліни джерелознавчого спрямування та відповідні наукові праці: розглянуто динаміку публікацій та тематику джерелознавчих праць, внесок різних кафедр, типи видань, авторський склад та ін. З'ясовано, що осередком джерелознавчих досліджень є кафедра історіографії, джерелознавства та археології, яка публікує дві третини відповідної наукової продукції.

Ключові слова: джерелознавство, архівознавство, спеціальні історичні дисципліни, Харківський університет, кафедра історіографії, джерелознавства та археології.

Автори статті «Историографические и источниковедческие исследования в Харьковском университете», яка була підготовлена з нагоди 185-річчя університету, фіксують появу перших джерелознавчих сюжетів у роботах харківських істориків вже на початку XIX ст. Далі вони відзначають поступове зростання кількості праць джерелознавчого характеру, особливо після створення у Харківському університеті в 1964 р. кафедри історіографії, допоміжних історичних дисциплін та методики історії [8]. Утім, легко помітити, що порівняно з історіографічними роботами, частка джерелознавчих досліджень, завжди була незначною. При цьому, на тлі зростання уваги до теоретичних проблем джерелознавства, що спостерігалось у вітчизняному гуманітарному знанні 1960 – 1970-х рр., роботи харківських учених носили здебільшого «прикладний» характер.

Після 1991 р. на пострадянському просторі починається так званий «археографічний бум» – видається та перевидається величезна кількість джерел, що, усвоюючергу, сприяє розробкам, в яких розглядається інформаційний потенціал різних видів джерел. З часом поряд із спостереженнями за практикою використання джерел в історичних дослідженнях знов зростає інтерес до теоретичного джерелознавства, обговорюється дисциплінарний статус останнього. Зокрема, на відміну від європейської історичної науки, де джерелознавство розглядається скоріше як огляд історичних джерел, у російській та українській історіографії воно розуміється як окрема дисципліна

© Іващенко В. Ю., Красько О. І., 2015

або, на думку М. Ф. Румянцевої, субдисципліна, що має свій «об'єкт вивчення – емпіричну реальність історичного світу» [13]. У центрі дискусій опинився також дисциплінарний статус багатьох спеціальних історичних дисциплін, кількість яких останнім часом помітно зросла і, за підрахунками різних учених, коливається від тридцяти до вісімдесяти [14].

Цікаво поглянути, як реагували на «виклики часу» харківські науковці. Для цього було проаналізовано навчальні дисципліни джерелознавчого спрямування, що викладаються на історичному факультеті, та відповідні наукові праці, які були опубліковані в 1990 – 2014 рр. Перш за все, було створено базу даних із робіт в галузі джерелознавства, спеціальних історичних дисциплін, архівознавства, музеєзнавства та мистецтвознавства на підставі наявних бібліографічних відомостей (з 1999 р. у «Віснику ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Історія» щорічно публікується повна бібліографія праць науковців історичного факультету, яка була доповнена звітами про науково-дослідну роботу кафедр та опублікованими і неопублікованими бібліографічними виданнями [2 – 3, 6 – 7, 9 – 11]). Далі первинні данні були узагальнені за цілим рядом кількісних показників (динаміка публікацій та тематика джерелознавчих праць, внесок різних кафедр, тип видання, місце видання, авторський склад та ін.), що знайшло відображення у відповідних графіках та діаграмах¹. Зрозуміло, що кількісні показники не надають уявлення про якісний бік справи і не можуть аналізуватися без урахування контексту, але вони помітно полегшують інтерпретацію історіографічних фактів. Зазначимо, що стосовно розвитку музеєзнавства та мистецтвознавства надано лише кількісні показники, більш ґрунтовному аналізу цих напрямків присвячено окремих нарис.

Традиційно на історичному факультеті велика увага приділялася підготовці студентів у галузі джерелознавства та спеціальних історичних дисциплін. Так, на початку 1990-х рр. викладачами кафедри історіографії, джерелознавства та археології Б. П. Зайцевим, О. Д. Капліним, С. М. Куделко читалися загальні лекційні курси «Архівознавство», «Джерелознавство», «Допоміжні історичні дисципліни», «Історична географія». Паралельно на всіх кафедрах історичного факультету викладалися спецкурси з джерелознавства відповідно до профілю кафедри, а на кафедрі історіографії, джерелознавства та археології ряд спецкурсів зі спеціальних історичних дисциплін (археографії, історичної хронології, емблематики, нумізматики, ономастики та ін.). Важливою складовою підготовки студентів завжди була навчальна музейно-архівна практика.

З часом викладання джерелознавства на факультеті зазнало певних змін. З метою поетапного ознайомлення з проблемами джерелознавства його викладання було розподілено в межах двох курсів. С. І. Посохов та Ю. А. Кісельова у «Вступі до спеціальності» знайомлять студентів 1-го курсу з основами джерелознавства. На 2-му курсі студенти поглиблюють свої знання

¹ Робота зі збору та систематизації бібліографічної інформації була здійснена аспіранткою кафедри історіографії, джерелознавства та археології О. І. Красько.

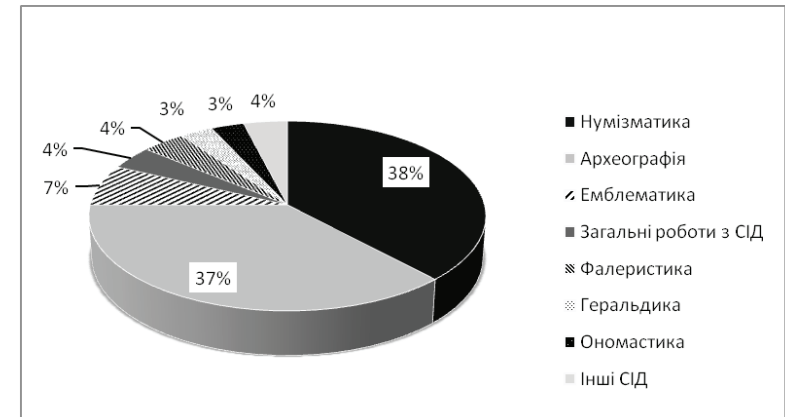
в ході вивчення курсів «Спеціальні історичні дисципліни» (В. Ю. Іващенко) та «Архівознавство» (О. Д. Каплін). Як і раніше, кожна кафедра пропонує спеціальні курси з джерелознавства («Джерелознавство історії України», «Джерелознавство історії Росії», «Джерелознавство історії античного світу», «Джерелознавство середніх віків», «Джерелознавство нової та новітньої історії»). Також на ряді кафедр студентам пропонуються спецкурси зі спеціальних історичних дисциплін: на кафедрі історії Росії – «Грошовий обіг в Стародавній русі – Російській державі – Російській імперії (IX – початок XX ст.)» (К. В. Мизгін); на кафедрі історії України – «Історична географія України» (В. С. Майстренко), «Національна і державна символіка України» (М. З. Бердута), «Методи обробки масових історичних джерел» (В. О. Куліков).

Утім, зрозуміло, що найбільш ґрунтовна підготовка в галузі джерелознавства та спеціальних історичних дисциплін здійснюється на кафедрі історіографії, джерелознавства та археології, де читаються спецкурси «Історична бібліографія» (Ю. А. Кісельова), «Джерелознавство», «Церковне джерелознавство й історіографія» (О. Д. Каплін), «Археографія» (О. Г. Павлова) (для архівістів), «Археологічна хронологія», «Джерелознавство археології» (І. Б. Шрамко) (для археологів), а з введенням в середині 1990-х рр. спеціальності «Архівознавство» поступово розширюється коло курсів архівознавчого циклу. Так, на сучасному етапі викладаються спецкурси «Діловодство», «Проблеми менеджменту в архівній справі» (В. Ю. Іващенко); «Актуальні проблеми архівної справи», «Теорія та методика архівної справи» (О. Д. Каплін); «Документознавство», «Історія архівної справи», «Комп'ютерна техніка в архівах», «Реставрація та консервація документів» (О. Г. Павлова); «Наукова інформація в архівній справі» (С. І. Посохов), та ін. [1; 5, с. 186 – 187]. Більшість зазначених спецкурсів передбачають практичні заняття на базі Державного архіву Харківської області, Центрального державного науково-технічного архіву України, а також відділу книжкових пам'яток, цінних видань і рукописів Центральної наукової бібліотеки, Музею історії університету та відомчого архіву Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, у ході яких студенти мають можливість удосконалювати навички роботи з джерелами. На базі цих та ряду інших установ для всіх студентів історичного факультету другого року навчання проводиться музейно-архівна практика.

Тісна співпраця з архівними та музейними установами дозволяє реалізовувати цікаві наукові та просвітницькі проекти. З 1999 р. за ініціативи викладачів кафедри історіографії, джерелознавства та археології в університеті щорічно відзначається День архівних працівників [4]. Починаючи з 2005 р., у приміщенні Музею історії Харківського університету в цей день організовуються тематичні виставки архівних матеріалів. Так, у 2014 р. День архівіста в Харківському університеті розпочався роботою круглого столу «Актуальні проблеми сучасних архівів», після чого було урочисто відкрито виставку «Ювілейні історії Харківського університету» до 210-ї річниці університету.

Викладачі історичного факультету здійснюють активну дослідницьку роботу в галузі джерелознавства та спеціальних історичних дисциплін. У період з 1990 р. по 2014 р. ними було опубліковано понад 300 праць джерелознавчого характеру, з них майже половина – це роботи зі спеціальних історичних дисциплін (див. діаграму 1): нумізматики (38 %), археографії (37 %), емблематики (7 %), фалеристики (4 %), ономастики (3 %), а також поодинокі статті з геральдики, сфрагістики, історичної географії, історичної хронології. Наведені цифри свідчать про стійкий інтерес науковців факультету до нумізматики та меншою мірою – до емблематики, що пов'язано з науковими інтересами Б. П. Зайцева, який одним із перших в Україні досліджував радянську емблематику та видав низку праць з нумізматики. На сучасному етапі на стику археології та нумізматики (нумізматичні пам'ятки пізнього римського часу) працює К. В. Мизгін, розпочав дослідження університетської символіки Є. С. Рачков. В останні роки було видано кілька праць загального характеру, зокрема, присвячених проблемам викладання спеціальних історичних дисциплін (4 %). Окремо слід сказати про такі напрямки досліджень, як музеєзнавство (понад 70 праць), мистецтвознавство (понад 50 праць) та архівознавство (близько 20 праць).

Діаграма 1.
Кількість праць з СІД на історичному факультеті (1990 – 2014 рр.)

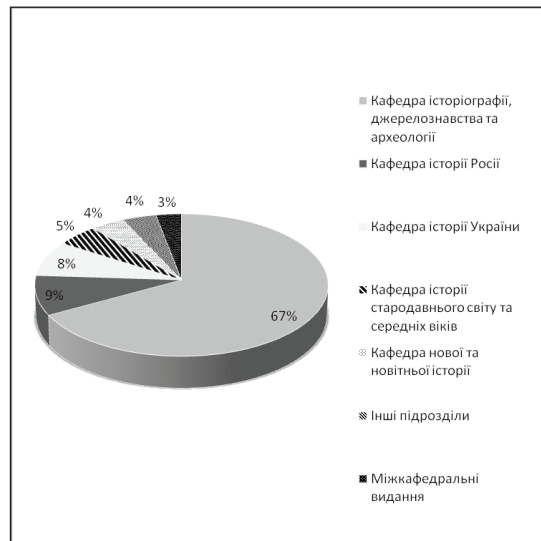

Чимало науковців факультету досліджують конкретні проблеми джерелознавства та готують документи до публікації (див. діаграму 2). На кафедрі історії України джерелознавчий потенціал різних видів джерел з історії православних колегіумів досліджує Л. Ю. Посохова, статистичні джерела Російської імперії кінця XIX – початку XX ст. – В. О. Куліков. Багаторічні дослідження з історії українського селянства дозволили В. В. Калініченку провести велику роботу з підготовки до видання збірника

документів «Голодомор 1932–1933 років на Харківщині» (Х., 2008). На кафедрі історії Росії С. В. Потрашков підготував кілька науково-популярних видань із фалеристики. Історик-візантиніст С. Б. Сорочан досліджує джерела візантійського походження. Індолог О. О. Чувпило опублікував ряд статей джерелознавчого характеру з історії індійського національного руху, Д. В. Миколенко та С. Ю. Страшнюк – з історії Болгарії другої половини XIX – початку XX ст. Певний відсоток публікацій є результатом міжкафедральних творчих союзів: Б. П. Зайцев та Б. К. Мигаль підготували видання «Монети – джерело історії» (Х., 2007); учасники наукового проекту «Університетська наука й освіта в Україні в XIX –XX ст. (на матеріалах Харківського університету)» (Б. П. Зайцев, В. Ю. Іващенко, В. І. Кадеєв, С. М. Куделко, Б. К. Мигаль, С. І. Посохов) уклали двотомник «Харківський університет XIX – початку XX століття у спогадах його професорів та вихованців» (Х., 2008 – 2010). Відзначимо також помітний внесок у розвиток музеєзнавства на факультеті співробітників Музею історії університету та Музею археології та етнографії Слобідської України.

Діаграма 2.

Кількість праць із джерелознавства та СІД, підготовлені підрозділами факультету (1990 – 2014 рр.)

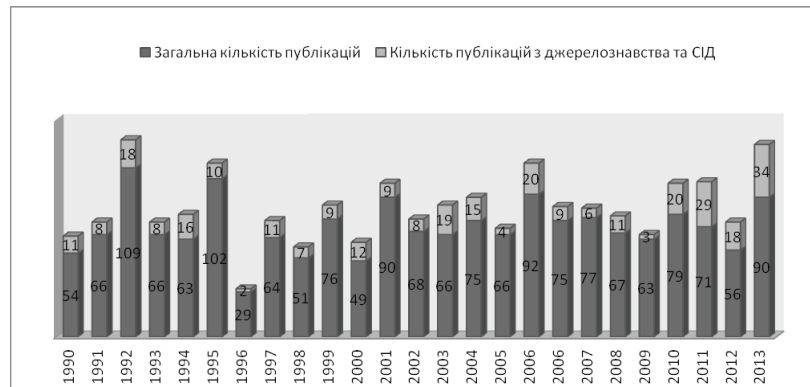
Цілоком зрозуміло, що на більшості кафедр факультету праці в галузі джерелознавства, спеціальних історичних дисциплін, архівознавства та музеєзнавства є епізодичними і складають від 3 до 9 % від загальної кількості наукової продукції. Цей напрямок є одним із магістральних лише

для кафедри історіографії, джерелознавства та археології (близько 70 % усіх джерелознавчих праць), де ряд науковців працюють у галузі джерелознавства та спеціальних історичних дисциплін. Так, В. Ю. Іващенко досліджує проблеми мемуаристики та усної історії. Майже 50 років працював на кафедрі спеціаліст в галузі емблематики та нумізматики Б. П. Зайцев, нині нумізматычні пам'ятки досліджує К. В. Мизгін. Крім того, проблемами музеєзнавства займається С. М. Куделко, історією мистецтвознавства – О. Г. Павлова. Усі науковці кафедри беруть активну участь у підготовці археографічних видань, викладачі архівознавчих дисциплін публікують статті з історії та практики архівної справи, хоча кількість останніх залишається незначною (16 статей). Початок 2000-х рр. відзначився захистом кількох джерелознавчих дисертацій, зокрема, А. В. Меляковим «Масові джерела з історії депортації цивільного населення Харківщини до Німеччини в період 1941 – 1943 рр.», В. Ю. Іващенко «Мемуари професорів та студентів з історії Харківського університету XIX – початку XX століття», Г. Ю. Канищевим «Документи робітничо-селянської інспекції Харківщини 1920 – 1934 рр. як історичне джерело», Ю. Л. Селевич «Діяльність харківської духовної консисторії в XIX – на початку XX ст.», працюють над дисертаціями з мемуаристики Харківського університету радянської доби О. І. Красько та з університетської символіки Є. С. Рачков.

У 2002 р. кафедрою історіографії, джерелознавства та археології та Східно-регіональним відділом Центру пам'яткознавства НАН України та Українського товариства охорони пам'яток історії та культури була започаткована серія «Джерелознавчі зошити» (головний редактор – завідувач кафедри С. І. Посохов), яка присвячена проблемам джерелознавства та спеціальних історичних дисциплін. Метою видання є введення до наукового обігу джерел та популяризація досліджень джерелознавчого характеру. Окремі «зошити» цієї серії були присвячені питанням геральдики, емблематики, нумізматики та мемуаристики. Відзначимо, що постійними є джерелознавчі рубрики в «Харківському історіографічному збірнику», де публікуються документи, інтерв'ю, спогади та ін., пов'язані з діяльністю істориків різних часів.

Динаміка публікацій співробітників кафедри історіографії, джерелознавства та археології (див. діаграму 3), показує, що в різні роки кількість праць джерелознавчого характеру коливалась від 7 % до 37 % від загальної кількості наукової продукції кафедри (зазначимо, що тут не враховується обсяг тих чи інших праць). Відповідний графік зафіксував три піки публікацій у галузі джерелознавства, спеціальних історичних дисциплін та ін.: перша половина 1990-х рр., 2003 – 2006 рр. та починаючи з 2010 і до сьогодні. Зрозуміло, що це пов'язано як з науковою активністю окремих викладачів, так і з іншими факторами, які ми спробуємо пояснити.

Діаграма 3.
Динаміка публікацій співробітників кафедри історіографії,
джерелознавства та археології (1990 – 2014 рр.).

На початку 1990-х рр. кафедра реалізувала кілька археографічних проєктів спільно з Державним архівом Харківської області, директором якого була В. В. Резнікова. Упродовж 1992 – 1995 рр. було опубліковано серію збірок документів і матеріалів із фондів обласного архіву під назвою «Старовинні міста Харківщини» (редактор – А. І. Епштейн). Колектив у складі Б. П. Зайцева, С. М. Куделка, Б. К. Мигаля, С. І. Посохова, С. В. Потрашкова оприлюднили документи з історії ряду найдавніших міст Слобідської України: Валок (1992), Зміюва (1992), Чугуєва (1993), Вовчанська (1994), Ізюму (1994), Краснокутська (1994), Куп'янська (1994), Богодухів (1995) та Золочева (1995). Паралельно з 1993 р. Державним архівом Харківської області було започатковано другу серію археографічних видань – збірників архівних документів і матеріалів «Краю мій, Слобожанщино!» (редактор – Б. К. Мигаль; члени редколегії – А. І. Епштейн, Б. П. Зайцев, С. М. Куделко, С. І. Посохов, С. В. Потрашков), до якої увійшли видання, присвячені Бабаям (1993), Харківському району (2 ч., 1994 – 1995), Мерефі (2 ч., 1995 – 1996), Огульцям (1996), Лебедину (1997), Артемівці (1998), Дергачам (1998), Кегічівському району (1999). Результатом багатолітньої творчої співпраці архіву і факультету стало обрання керівниками Харківського відділення Спілки архівістів України А. І. Епштейна, а потім Б. П. Зайцева [12].

Таку археографічну роботу було продовжено і надалі, зокрема, у 2004 р. у зв'язку із підготовкою до святкування 350-річчя міста Харкова було підготовлено видання «Харків: Збірник архівних документів і матеріалів», головним редактором якого виступив С. І. Посохов. Ювілей міста співпав у часі

із 200-річним ювілеєм Харківського університету, і викладачами кафедри було започатковано в газеті «Харківський університет», журналі «Universitas» та інших періодичних виданнях публікацію серії документів, присвячених історії університету, розпочалась підготовка до публікації вищезгаданого видання спогадів викладачів та вихованців Харківського університету.

Можна говорити про те, що в 1990-ті – на початку 2000-х рр. визначилися основні тематичні напрямки джерелознавчих досліджень та археографічної роботи – це краєзнавчі студії та університетська історія. На сучасному етапі вони вийшли на новий рівень. Якщо раніше більша кількість публікацій мала місцевий характер, то останнім часом збільшується кількість зарубіжних або спільних публікацій. Серед найбільших видавничих проєктів краєзнавчого характеру можна згадати збірник, підготовлений зусиллями ДАХО, історичного факультету, Центру краєзнавства університету та Академічної бібліотеки Латвійського університету «Латыши на Харьковщине» (Х., 2011), головним редактором якого став С. І. Посохов, а членом авторського і редакційного колективу – директор Центру краєзнавства С. М. Куделко; а також спільне з РДГУ видання «Город и война: Харьков в годы Великой Отечественной войны: (сб. документов)» (СПб, 2012), серед укладачів якого були С. М. Куделко та С. І. Посохов.

Ряд науковців факультету на чолі з С. І. Посоховим взяли участь у Міжнародному науковому проєкті «Трансфер і адаптація університетської освіти в Росії другої половини XVIII – першої половини XIX ст.» за підтримки Германського історичного інституту в Москві та Фонду Герди Хенкель. Результатом роботи міжнародної групи стала серія видань, у тому числі антологія «Университетская идея в Российской империи XVIII – начала XX веков» (М., 2011), одним із укладачів якої став С. І. Посохов. Ще один міжнародний проєкт спільно з Болгарською Академією наук пов'язаний із публікацією епістолярної спадщини М. Дринова. Щорічно на сторінках «Дриновського збірника» з'являються публікації листів харківського вченого із архівів України та Росії, підготовлені В. Ю. Іващенко та С. І. Посоховим.

Збільшується також кількість індивідуальних закордонних публікацій харківських джерелознавців та спеціалістів у галузі спеціальних історичних дисциплін, зокрема активно в зарубіжних періодичних виданнях публікується К. В. Мизгін. У свою чергу, у виданнях історичного факультету з'являються дослідження зарубіжних спеціалістів – зокрема, С. І. Маловічко та М. Ф. Румянцевой – російських авторів, які консолідується навколо сайту «Источниковедение.ru».

Якщо говорити про типи видань (див. табл. 1), то найбільш популярним засобом презентації досліджень у галузі джерелознавства та спеціальних історичних дисциплін залишаються статті та тези, лише у випадку археографічних публікацій майже половина видань (47%) – це багатосторінкові збірки документів.

Таблиця 1.

Типи видань з джерелознавства та СІД на історичному факультеті

Тип видання	Монографії	Автореферати	Збірки документів	Джерелознавчі зошити	Статті	Тези	Газетні публікації	Методичні матеріали	Всього
Археографія			29	1	16		12		58
Архівознавство					11	1	2	2	16
Джерелознавство		3			93	45	4	2	147
СІД	4	1		4	48	26	6	12	101

Наприкінці огляду розвитку джерелознавства на історичному факультеті відзначимо, що харківські науковці виступають не лише як дослідники, але й як активні творці нових джерел. У 2002 р. на кафедрі історіографії, джерелознавства та археології була надрукована книга, присвячена засновнику кафедри В. І. Астахову. Вона поклала початок серії видань про викладачів не лише кафедри, а й усього факультету. На сьогоднішній день з'явилося понад десяти таких «меморіальних» видань на пошану Ю. О. Голубкіна, Б. П. Зайцева, Ю. Й. Журавського, В. І. Кадеєва, В. О. Латишевої, В. Ф. Мещерякова, Б. К. Мигалья, І. Л. Шермана, А. І. Епштейна, в яких були зібрані спогади, неопубліковані праці, документи, фото та інші матеріали. У 2006 р. на кафедрі розпочалася реалізація проекту «Образи університетської науки: Харківський університет у 1940 – 1980-х роках», у ході якого за допомогою спеціально розробленої анкети на даний момент було опитано близько 200 респондентів з питань організації навчального процесу, наукової діяльності та громадського життя в університеті, студентсько-викладацького побуту, дозвілля, університетської символіки, відносин у студентському середовищі та ін. Зібрана під час реалізації проекту колекція лягла в основу окремого фонду Музею історії Харківського університету.

Підсумовуючи все вищезгадане, зазначимо, що осередком джерелознавчих досліджень є кафедра історіографії, джерелознавства та археології, яка публікує дві третини відповідної наукової продукції. Провідною тематикою джерелознавчих публікацій, що представлені переважно у вигляді наукових статей та археографічних видань, є університетська історія та історія

Харківщині, причому теоретико-методологічні проблеми джерелознавства, як і раніше, залишаються на периферії уваги харківських науковців. Важливою складовою наукової продукції кафедри є дослідження в галузі спеціальних історичних дисциплін, причому на сьогоднішній день можна говорити про наявність пріоритетних напрямків – нумізматики та емблематики. Водночас спостерігається певна диспропорція в розвитку архівознавства як навчальної та наукової дисципліни. Відзначимо також, що останнім часом ми спостерігаємо тенденцію до розширення географії відповідних публікацій, до укладання творчих союзів, як міжкафедральних, так і міжнародних, і робота у цьому напрямку є одним із важливих пріоритетів усього колективу історичного факультету.

Примітки

1. *Архівознавство* та археологія: Програми спецкурсів та методичні рекомендації / Укладачі: О. Г. Павлова, О. Є. Шабельська; наук. ред С. І. Посохов. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2006. – 124 с.
2. *Бібліографія* праць вчених кафедри нової та новітньої історії (1990–2013 рр.) // Поточний архів кафедри.
3. *Бібліографія* праць вчених кафедри історії України (2008 – 2013 рр.) // Поточний архів кафедри.
4. *Гніздо* О. С., Зайцев Б. П. Відзначення в Харкові професійного свята працівників архівних установ / О. С. Гніздо, Б. П. Зайцев // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – 2004. – Серія: Історія. – Вип. 36. – № 633. – С. 53 – 59.
5. *Зайцев Б. П., Павлова О. Г.* Викладання архівознавства на кафедрі історіографії, джерелознавства та археології (1994 – 2006 рр.) / Б. П. Зайцев, О. Г. Павлова // Методичний вісник історичного факультету. – 2006. – № 5. – С. 183 – 190.
6. *Звіти* про науково-дослідну роботу кафедри історії Росії за період 1999 – 2014 рр. // Поточний архів кафедри.
7. *Історики* Харківського університету: біобібліограф. Довідник (1905 – 2013 рр.) / уклад. О. М. Богдашина, В. І. Бутенко, С. Р. Марченко та ін.; відп. Ред. С. І. Посохов. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. – 284 с.
8. *Каплін А. Д., Куделко С. М., Шерман І. Л.* Историографические и источниковедческие исследования в Харьковском университете / А. Д. Каплин, С. М. Куделко, И. Л. Шерман // Вестник Харьковского университета. – 1991. – Серия История. – Вып. 24. – № 357. – С. 131 – 136.
9. *Кафедра* истории древнего мира и средних веков Харьковского национального университета 30 лет / Авторы-сост. В. И. Кадеев, С. Б. Сорочан; Отв. ред. С. Б. Сорочан. — Харьков: НТМТ, 2008. — 160 с.
10. *Кафедра* историографии, источниковедения и археологии Харьковского национального университета им. В. Н. Каразина – 35 лет: библиограф. указатель / Сост. Б. П. Зайцев, С. М. Куделко, С. И. Посохов, В. Д. Прокопова; науч. ред В. К. Михеев. – Х.: Бизнес Информ, 1999. – 104 с.
11. *Кафедра* історіографії, джерелознавства та археології – 40 років: Довідкове видання / Укладачі: Б. П. Зайцев, О. Є. Шабельська. – Х., 2004. – 72 с.

12. Павлова О. Г., Пікалов В. Г. Археографічна діяльність вчених історичного факультету Харківського університету у другій половині ХХ ст. / О. Г. Павлова, В. Г. Пікалов // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – 2012. – Серія: Історія. – Вип. 45. – № 1005. – С. 239 – 249.
13. Румянцева М. Ф. Источниковедение и историография в структуре исторической науке: опыт сравнительного анализа становления дисциплинарности / М. Ф. Румянцева // Харківський історіографічний збірник. – 2014. – Вип. 13. – С. 97 – 107.
14. Спеціальні історичні дисципліни: довідник: навч. посіб. / І. Н. Воцехівська, В. В. Томазов, М. Ф. Дмитрієнко. – К.: Либідь, 2008. – 520 с.

Иващенко, В., Красько О. Исследования в области источниковедения, архивоведения и специальных исторических дисциплин на историческом факультете Харьковского университета.

В статье рассматривается развитие источниковедения, архивоведения и специальных исторических дисциплин на историческом факультете Харьковского университета за период с 1990 г. по 2014 г. В частности, автором были проанализированы учебные дисциплины источниковедческого направления и соответствующие научные труды: рассмотрена динамика публикаций и тематику источниковедческих работ, вклад различных кафедр, типы изданий, авторский состав и др. Выяснено, что центром источниковедческих исследований является кафедра историографии, источниковедения и археологии, которая публикует две трети соответствующей научной продукции.

Ключевые слова: *источниковедение, архивоведение, специальные исторические дисциплины, Харьковский университет, кафедра историографии, источниковедения и археологии.*

Ivashchenko, V., Krasko, O. Research in the field of source studies, archival science and special historical disciplines at the Historical Faculty of Kharkiv University.

The article discusses the development of sources studies, archival science and special historical disciplines at the Historical Faculty of Kharkiv University from 1990 to 2014. In particular, the author analyzed the disciplines of source studies areas and relevant scientific works. A mention should be made about the dynamics of publications, topics of source studies works and contributions of different departments, types of editions, authors, etc. It was investigated that the the center of source studies research is the Department of Historiography, Source Studies and Archaeology, which publishes two thirds of correspondent scientific works.

Key words: *source studies, archival science, special historical disciplines, Kharkiv University, Department of Historiography, Source Studies and Archaeology.*

Музеєзнавство, мистецтвознавство та пам'яткознавство на історичному факультеті ХНУ імені В. Н. Каразіна

Павлова О. Г., Куделко С. М.

Стаття присвячена характеристиці розвитку музеєзнавства, мистецтвознавства, пам'яткознавства на історичному факультеті у 1990-ті роки – на початку ХХІ ст. Підкреслюється значення цих дисциплін в системі спеціалізованої історичної освіти. Аналізуються дослідницька тематика та практична діяльність викладачів з вивчення і популяризації пам'яток культури та мистецтва.

Ключові слова: *музеєзнавство, мистецтвознавство, пам'яткознавство, історичний факультет.*

Серед інших наукових напрямів, які перебувають в колі інтересів вчених факультету (але, в першу чергу, кафедри історіографії джерелознавства та археології) помітно виділяється музеєзнавство.

Музейна справа на факультеті має глибоке коріння. Ще у ХІХ – на початку ХХ сторіччя на історико-філологічному факультеті університету працювала когорта знаних музеєзнавців (М. Ф. Сумцов, Є. К. Рєдін, Ф. І. Шміт та ін.). Серед вихованців університету дореволюційного часу було чимало таких, що у подальшому стали відомими фахівцями-музеєзнавцями: Д. М. Павлов, С. А. Таранушенко, К. Е. Гриневич та ін. Слушною нам видається думка про те, що саме Харківський університет – колиска вітчизняного музейництва¹. У другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. розвиток музеєзнавства на історичному факультеті продовжився. З'явилися і спроби осмислити цей процес. Так, у 1995 р. С. М. Куделко у своєму виступі на конференції підвів деякі підсумки викладання музеєзнавства на факультеті у другій половині ХХ ст. [3, та ін.]. З роками збільшилася кількість дослідників, які долучилися до вивчення питань музеєзнавства. Серед них викладачі, музейні працівники, аспіранти факультету (Б. П. Зайцев, В. Ю. Иващенко, І. В. Калініченко, Т. М. Крупа, О. С. Марченко, Є. П. Пугач, В. В. Скирда, Г. М. Шпорт та ін.). Цьому сприяла

¹ Про це свідчать такі факти, як утворення першого державного музею на теренах України саме в Харківському імператорському університеті (Музей витончених мистецтв та старожитностей), діяльність викладачів по організації перших в країні навчальних екскурсій, розвиток музейної педагогіки. Яскравим свідомством визнання заслуг науковців університету є запровадження у 2007 р. Президією НАН України премії ім. Ф. І. Шміта за видатні наукові роботи в галузі мистецтвознавства і культурології, а також інші пріоритети Каразінського університету.